

آیین دادرسی کیفری

(جلد دوم)

(ویراست ۴)

دکتر محمد آشوری

تهران

۱۳۸۹

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار چاپ دوازدهم
۳	پیشگفتار چاپ دهم
۵	پیشگفتار چاپ اول
دفتر نخست: تحقیقات مقدماتی	
۱۱	فصل اول: کلیات
۱۱	مبحث اول: تعاریف و ضرورت تحقیقات مقدماتی
۱۷	مبحث دوم: اصول حاکم بر تحقیقات مقدماتی و جایگاه قاضی تحقیق یا ...
۱۷	گفتار اول: ضرورت بی طرفی قاضی تحقیق
۱۹	گفتار دوم: آزادی در انتخاب نوع اقدام تحقیقی
۲۶	گفتار سوم: ضرورت استقلال بازپرس نسبت به دادستان و دادگاه
۲۸	گفتار چهارم: ضرورت تسریع در انجام دادن تحقیقات
۳۰	فصل دوم: ویژگیهای تحقیقات مقدماتی
۳۰	مبحث اول: ویژگیهای کلاسیک
۳۰	گفتار اول: کتبی بودن تحقیقات
۳۳	گفتار دوم: غیر علنی و سری بودن تحقیقات مقدماتی
۳۷	گفتار سوم: غیر ترافیعی بودن
۴۳	گفتار چهارم: هویت متهم در تحقیقات مقدماتی
۴۴	گفتار پنجم: حفظ راز شغلی
۴۵	مبحث دوم: جایگاه قاضی تحقیق در حقوق فرانسه ...
۴۵	گفتار اول: قبل از اصلاحات سال ۱۹۵۸

صفحه	عنوان
۴۶	گفتار دوم: استقلال قاضی تحقیق در آیین دادرسی کیفری ۱۹۵۸
۵۰	مبحث سوم: نوسانات ناظر به اختیارات مقام تعقیب و تحقیق در حقوق ایران
۵۳	مبحث چهارم: جایگاه قاضی تحقیق در قانون آیین دادرسی دادگاههای ...
۵۶	فصل سوم: صلاحیت مراجع کیفری
۵۸	مبحث اول: کلیات
۶۰	مبحث دوم: صلاحیت برون مرزی در قانون مجازات اسلامی
۶۳	مبحث سوم: صلاحیت برون مرزی در ارتباط با برخی کنوانسیونها و ...
۶۳	گفتار اول: قانون هواپیمایی کشوری
۶۴	گفتار دوم: کنوانسیون توکیو
۶۷	مبحث چهارم: صلاحیت برون مرزی از دیدگاه حقوق فرانسه
۶۹	مبحث پنجم: صلاحیتهای دیوان کیفری بین المللی (ICC)
۷۱	گفتار اول: صلاحیت تکمیلی دیوان کیفری بین المللی ...
۷۳	گفتار دوم: جرایم داخل در صلاحیت دیوان (صلاحیت ذاتی) ...
۷۵	مبحث ششم: صلاحیت درون مرزی مراجع کیفری
۷۶	گفتار اول: صلاحیت محلی مراجع کیفری
۸۷	گفتار دوم: صلاحیت ذاتی مراجع کیفری
۱۰۱	گفتار سوم: صلاحیت شخصی
۱۱۶	گفتار چهارم: حل اختلاف در صلاحیت
۱۱۸	مبحث هفتم: رد بازپرسان و قضات عهده دار امر تحقیق
۱۲۲	فصل چهارم: اقدامات تحقیقی و ضوابط لازم الرعایه
۱۲۳	مبحث اول: تحقیق از اصحاب دعوا
۱۲۳	گفتار اول: تحقیق از شاکی
۱۲۶	گفتار دوم: ضوابط ناظر به احضار و جلب متهم
۱۳۱	گفتار سوم: تحقیق از متهم
۱۴۷	مبحث دوم: استماع اظهارات شهود
۱۴۸	گفتار اول: اشخاصی که می توان اظهارات آنان را به عنوان ...

صفحه	عنوان
۱۵۲	گفتار دوم: تشریفات لازم‌الرعايه
۱۵۳	گفتار سوم: جرح و تعديل شهود
۱۵۴	گفتار چهارم: برخورداري شاهد از معاضدت و كيل مدافع ...
۱۵۸	مبحث سوم: معاینات و تحقیقات محلی
۱۶۱	گفتار اول: قواعد ناظر به معاینات محلی
۱۶۶	گفتار دوم: ضوابط لازم‌الرعايه در مورد ضبط اشیاء
۱۶۸	گفتار سوم: استرداد اشیاء ضبط شده
۱۷۰	گفتار چهارم: ضبط مراسلات و ثبت مکالمات تلفنی
۱۷۲	گفتار پنجم: مقررات ناظر به شنود تلفنی در فرانسه
۱۷۴	مبحث چهارم: تفتیش منزل و ضبط آلات و ادوات جرم
۱۷۶	گفتار اول: ضوابط لازم‌الرعايه به هنگام ورود و بازرسی منزل
۱۸۰	گفتار دوم: مصونیت اماکن و منازل مأموران سیاسی
۱۸۱	گفتار سوم: معاینه منزل و دفتر و کلای دادگستری
۱۸۲	مبحث پنجم: نیابت قضایی و نمایندگی
۱۸۲	گفتار اول: نیابت قضایی
۱۸۸	گفتار دوم: نمایندگی
۱۸۸	مبحث ششم: قرار تأمین خواسته
۱۹۱	مبحث هفتم: جایگاه پرونده شخصیت در تحقیقات مقدماتی
۱۹۶	مبحث هشتم: قرارهای اعدادی و نهایی
۲۰۱	فصل پنجم: بازداشت‌های غیرقانونی و قرارهای تأمینی ناظر به برخی حقوق و ...
۲۰۲	مبحث اول: بازداشت‌های غیرقانونی و مصادیق آن در قوانین موضوعه
۲۰۳	گفتار اول: جرم موضوع ماده ۵۸۳ ق.م.ا.
۲۰۴	گفتار دوم: جرم موضوع ماده ۵۷۵ ق.م.ا.
۲۰۶	گفتار سوم: سایر موارد
۲۰۶	مبحث دوم: بازداشت موقت
۲۰۶	گفتار اول: کلیات

صفحه	عنوان
۲۰۸	گفتار دوم: تاریخچه و انتقادات ناظر بر بازداشت موقت
۲۱۴	گفتار سوم: اهداف بازداشت موقت
۲۲۴	گفتار چهارم: قراردادهای بازداشت اجباری
۲۳۰	گفتار پنجم: ضوابط ناظر به بازداشت موقت ...
۲۳۴	گفتار ششم: بازداشت موقت در نظامهای مختلف تقنینی
۲۵۰	گفتار هفتم: ضرورت توجیه قرار بازداشت
۲۵۵	گفتار هشتم: احتساب بازداشت موقت
۲۵۹	گفتار نهم: جبران خسارت از برخی متهمان
۲۶۲	مبحث سوم: سایر قراردادهای تأمینی (جایگزینهای بازداشت موقت)
۲۶۳	گفتار اول: جایگاه و انواع قراردادهای کنترل قضایی در حقوق فرانسه
۲۶۸	گفتار دوم: اقسام قراردادهای جانشینی در حقوق ایران
۲۷۰	گفتار سوم: اخذ کفیل
۲۸۱	گفتار چهارم: قرار وثیقه
۲۸۶	گفتار پنجم: التزام به حضور با قول شرف
۲۸۷	گفتار ششم: التزام به حضور با تعیین وجه التزام تا ختم محاکمه و ...
۲۹۱	گفتار هفتم: قراردادهای نظارت قضایی در پیش نویس لایحه آیین دادرسی ...
دFTER دوم: کلیات ناظر به ادله اثبات دعوی کیفری	
۲۹۵	فصل اول: کلیات و ارزش اثباتی ادله (حقوق مقایسه‌ای)
۲۹۵	مبحث اول: تعاریف، جایگاه و اهمیت دلیل در امور کیفری
۲۹۶	گفتار اول: پراکندگی ادله اثبات
۲۹۸	گفتار دوم: تعاریف
۳۰۰	مبحث دوم: فرض برائت و تأثیر آن بر ادله کیفری
۳۰۰	گفتار اول: تاریخچه و جایگاه فرض برائت در قوانین موضوعه
۳۰۴	گفتار دوم: اهم آثار فرض برائت
۳۰۹	فصل دوم: اهم مسائل مربوط به ادله اثبات کیفری
۳۰۹	مبحث اول: تکلیف به تحصیل و ارائه دلیل

صفحه	عنوان
۳۱۰	گفتار اول: آنچه دادستان مکلف به اثبات آن است
۳۱۱	گفتار دوم: متهم و قاعده البینه علی المدعی
۳۱۶	مبحث دوم: فروض قانونی
۳۱۶	گفتار اول: نظام حقوق نوشته
۳۱۹	گفتار دوم: حقوق انگلیس
۳۲۳	فصل سوم: ادله معتبر در امور کیفری
۳۲۴	مبحث اول: تحدیدات تقنینی
۳۲۵	گفتار اول: اثبات جرم از طرق خاص
۳۲۶	گفتار دوم: دلایل فاقد ارزش اثباتی
۳۲۷	گفتار سوم: تعریف و نقش علم در امور کیفری
۳۳۳	مبحث دوم: ضرورت تحصیل دلیل به طرق قانونی
۳۳۷	فصل چهارم: ارزیابی دلایل
۳۳۷	مبحث اول: نظام ادله قانونی
۳۳۸	گفتار اول: جایگاه و سلسله مراتب دلایل در نظام ادله قانونی
۳۳۹	گفتار دوم: شکنجه متهم برای اخذ اقرار
۳۴۰	گفتار سوم: آثار مترتب بر اقرار و انکار متهم
۳۴۰	مبحث دوم: سیستم اقناع وجدانی قاضی
۳۴۲	مبحث سوم: مبانی قانونی ارزیابی آزاد دلایل
۳۴۵	مبحث چهارم: تحدیدات و استثنائات
۳۴۷	مبحث پنجم: ادله اثبات جرم در قوانین موضوعه ایران (قبل و بعد از انقلاب)
۳۵۰	منابع و مأخذ
۳۵۴	نمایه

پیشگفتار چاپ دوازدهم

در آستانه دوازدهمین چاپ این اثر همچنان در انتظار تصویب نهایی و لازم‌الاجرا شدن لوایح «آیین دادرسی کیفری»، «ادارسی اطفال بزهکار» و «مجازاتهای اجتماعی» به سر می‌بریم. ظاهراً تصمیم بر این است که دو لایحه اخیرالذکر در لوایح آیین دادرسی و قانون مجازات اسلامی ادغام شوند تا به گونه‌ای از پراکندگی مقررات جدید اجتناب گردد. اگر چه در بازنگریهای اخیر، تغییراتی چند در محتوا و نیز در شیوه‌ارائه و شمارش مواد آیین دادرسی کیفری به عمل آمده و همان روش سنتی احصای مواد (۱، ۲، ۳ و ...) به جای روش مقتبس از تدوین قوانین برخی کشورها (۱-۱۱۱ و ۲-۱۱۱ و ۳-۱۱۱ و ...) مورد اقبال قرار گرفته است - گزینشی که ظاهراً مطلوب‌تر به نظر می‌رسد - لیکن از آنجا که سرنوشت این لوایح همچنان نامعلوم است و در سالهای اخیر دگرگونیهای فراوانی در آنها صورت پذیرفته است و از سوی دیگر به دفعات با تمدید اعتبار قوانین لازم‌الاجرای کنونی مواجه بوده‌ایم، در متن این اثر و در مواردی که جسته‌گریخته ارجاع به مواد لایحه آیین دادرسی کیفری مفید تشخیص شده است، از همان روش احصای قبلی مواد (۲۱-۱۲۱ و ۲۵-۱۲۱ و ۱۹-۱۲۵ و ... به عنوان مثال) استفاده شده و تغییری در آن به عمل نیامده است.

همچنین، سعی بر این بوده است که ضمن بازنگری در برخی مطالب و افزودن نکاتی چند، از آمارهای نسبتاً جدیدتری که دسترسی به آنها وجود داشته است استفاده شود. رفع برخی اغلاط تایپی و اشکالات ویراستاری نیز مدنظر قرار گرفته است. امید است لوایح فوق‌الذکر که نوید دادرسی منصفانه‌تری را به شهروندان و بویژه اطفال و نوجوانان از یک سو و بزهکاران جرایم خرد از سوی دیگر می‌دهد و از برخی ابزارهای سیاست جنایی همچون تفرید و تعویق تعقیب،

میانجیگری، لحاظ آثار فرض برائت و ... بهره جسته است. هر چه زودتر، و به دور از تغییرات نامطلوب، ضرورت اجرایی یابد. در پایان مراتب تشکر و قدردانی خود را از واحد تدوین و سایر دست‌اندرکاران «سمت» و نیز آقایان هادی رستمی و وحید براری که در بازخوانی اخیر این اثر مرا یاری دادند ابراز می‌دارم.

محمد آشوری

تابستان ۱۳۸۹

پیشگفتار چاپ دهم

از بررسی میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ماده ۱۴) و کنوانسیون اروپایی صیانت از حقوق و آزادیهای فردی (ماده ۶) و سایر اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای این نتیجه به دست می‌آید که باید بین ساختار مراجع قضایی رسیدگی کننده به دعاوی کیفری و حقوق دفاعی متهم قائل به تفکیک شد. به بیان دیگر اگرچه رعایت حقوق دفاعی که از مصادیق بارز حقوق بشر است در یک دادرسی منصفانه امری ضروری است و امروزه تقریباً اغلب کشورها در جهت اعمال آن دست به اقدامات شایسته‌ای زده‌اند، اما این تدابیر دفاعی در صورتی می‌تواند مؤثر جلوه‌گر شود که در چهارچوب یک ساختار قضایی صحیح قابلیت اعمال داشته باشد. ساختار مناسب و رعایت حقوق دفاعی متهم از ضروریات برگزاری یک دادرسی منصفانه است که در ماده ۱۴ میثاق نخست با واژه‌های دادگاه مستقل، بی‌طرف، ایجاد شده به موجب قانون و نیز رسیدگی به صورت علنی با حضور و کیل مدافع و با رعایت حق سکوت و اصل برائت آورده شده است.

با قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب (۱۳۸۱)، چهارچوب قانون دادگاههای عمومی و انقلاب که با مفاد میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و ضرورت تفکیک و استقلال نهاد تعقیب از تحقیق و رسیدگی کننده مغایرت داشت تا حدودی اصلاح و با اعاده دادرسی مقدمات یک دادرسی نسبتاً منصفانه در کشور ما فراهم شده است. امید است با اصلاحات ضروری دیگر که برخی از آنها در پیش‌نویس لایحه آیین دادرسی کیفری منظور شده است، نسبت به رفع سایر نواقص موجود در آیین دادرسی کیفری اقدام شود.

به هر حال، اصلاحات به عمل آمده در این چاپ، بویژه با لحاظ قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب (۱۳۸۱)، پاسخهای کمیسیون دادرسی (در مقام پاسخگویی به پرسشهای قضات محترم استانهای مختلف کشور) و قانون احترام به آزادیهای مشروع و حفظ حقوق شهروندی (۱۳۸۳) و نیز برخی راه‌حلهای مطلوب پیش‌بینی شده در لایحه آیین دادرسی کیفری صورت پذیرفته است. در ارتباط با حقوق مقایسه‌ای نیز به برخی از دیگر گونیه‌های مهم که در قوانین سایر کشورها (به‌ویژه کشور فرانسه: قوانین ۴ ژانویه ۱۹۹۳، ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰، و اصلاحات بعدی تا سال ۲۰۰۸) در مرحله پیش از محاکمه به عمل آمده است اشاره شده و برخی راه‌حلهای مفید مد نظر قرار گرفته است.

سرانجام اینکه در این چاپ نیز مانند چاپهای قبلی از آوردن مواد آیین دادرسی کیفری، نظریات اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضاییه و امثال آنها که در مجموعه‌های آیین دادرسی کیفری، بویژه مجموعه منتشر شده از سوی معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات ریاست جمهوری، وجود دارد و دسترسی به آنها آسان است، جز در موارد ضروری اجتناب شده است. در موارد استثنایی، توضیحی هر چند کوتاه در درون کروش [...] به رفع ابهام یا درک بهتر مطلب کمک کرده است. لازم می‌دانم از خانم فاطمه جزء خراسانی که در نمونه‌خوانی کامل این اثر نهایت کوشش و همکاری را معمول داشتند صمیمانه سپاسگزاری کنم. امید است خوانندگان ارجمند، بویژه دانشجویان عزیز در این چاپ جدید، همراه با اصلاحات، به پاسخ برخی از پرسشهای مورد نظر خود برسند.

محمد آشوری

زمستان ۱۳۸۷

پیشگفتار چاپ اول

قوانین کیفری «ماهوی» معمولاً با هدف حفظ نظم و صیانت از ارزشهای حاکم بر یک جامعه تدوین می‌شود. بدیهی است که این ارزشها اهمیتی یکسان ندارند و به همین دلیل نقض و نادیده گرفتن آنها واکنشهای مختلفی را از سوی جامعه یا افراد به دنبال دارد. بنابراین، قانون مجازات در هر کشوری اغلب نگرهبان آن دسته از ارزشهاست که ریشه در فرهنگ عمومی جامعه دارند و برای بقا و پویایی آن لازم‌اند.

با عنایت به چنین تعبیری اجرای عدالت کیفری در معنای اخص آن را نه در قوانین کیفری ماهوی (کُد ارزشی یک جامعه) که در قواعد و مقررات «شکلی» یعنی تشکیلات قضایی و آیین دادرسی کیفری باید جستجو کرد. چه برای اعمال هر یک از مواد قانون جزا و محکوم کردن شهروندی به اتهام ارتکاب یکی از جرایم مندرج در آن، گاهی ملزم به رعایت و اعمال صدها ماده از قانون آیین دادرسی کیفری هستیم. اما عدالت کیفری خود مفهومی نسبی است که آن نیز ریشه در فرهنگهای مختلف دارد و از زمان و مکانی به زمان و مکانی دیگر ممکن است متفاوت باشد. هر چند گسترش حقوق بشر در چند دهه اخیر بسیاری از کشورها را به سوی برداشتی نسبتاً مشترک از برخی اصول ناظر به انجام یک محاکمه عادلانه و منصفانه سوق داده است، اما مطالعه تاریخ تحولات حقوق کیفری حاکی است که این مفهوم از عدالت، تحت تأثیر دیدگاههای فلسفی، مذهبی و اخلاقی جوامع، در طول تاریخ دستخوش تحولات فراوانی شده است. امروزه توسل به اوردالی^۱ یا داوری ایزدی برای اثبات گناهکاری کسی که دلیلی برای بزهکاری او وجود ندارد - و در گذشته‌های دور طی قرون متمادی مرسوم بوده است - امری مذموم و غیرعقلانی

---

۱. Ordalie دلیل قضایی از طریق توسل به عناصر طبیعی؛ داوری ایزدی با توسل به آب و آتش.

محسوب می‌شود؛ توسل به دوئل^۱ یا «پیکار قضایی» برای اثبات حق را نیز باید در زمره این گونه دلایل متروک تلقی کرد. ضرورت اجرای یک دادرسی عادلانه و منصفانه، تحت تأثیر دیدگاه‌های حقوق بشر، در نیمه دوم قرن بیستم تحولات فراوانی را در قوانین آیین دادرسی کشورها به وجود آورده است. در این میان مقررات ناظر به مرحله «تحقیقات مقدماتی»، بویژه در جرایم مهم، از این نظر که احتمال نقض حقوق دفاعی متهم در این مرحله بیشتر قابل تصور است دگرگونیهای چشمگیری را به خود دیده و با سرعتی هر چه تمام‌تر از شیوه تفتیشی به سوی روش اتهامی گام برداشته است.

در کشور ما نیز چه قبل و چه بعد از انقلاب اسلامی تغییرات فراوانی در ارتباط با ضوابط لازم‌الرعايه در مرحله تحقیقات مقدماتی به عمل آمده، ولی جهت حرکت همیشه یکسان نبوده و در پاره‌ای موارد به احیای مجدد برخی شیوه‌های رسیدگی تفتیشی انجامیده است.

آیین دادرسی کیفری سال ۱۲۹۰ شمسی با اصلاحات بعدی که با عنوان «قوانین موقتی اصول محاکمات جزایی» شناخته شده بود در فصل پنجم و در چهارچوب نظام مختلط مقتبس از فرانسه، مقررات جامعی را به انجام دادن تحقیقات مقدماتی از سوی بازپرس اختصاص داده بود. با اصلاحاتی که در سال ۱۳۵۲ در قانون آیین دادرسی کیفری به عمل آمد امر تحقیق در امور جنحه به دادپاران تحقیق واگذار شد (که این امر به دور از انتقاد نبوده و نیست) و بازپرسان فقط تحقیقات مقدماتی راجع به امور جنایی را عهده‌دار شدند.

شایان ذکر است هر چند در قانون آیین دادرسی کیفری سابق بازپرسان ضابط دادگستری محسوب می‌شدند، این امر به منزله اطاعت بی‌قید و شرط آنان از دادستانها نبود. در واقع، بازپرس در مقابل دادستان از استقلال لازم برخوردار بود، اگرچه دادستان مجاز بود انجام دادن تحقیق خاص را از او درخواست کند و بازپرس نیز مکلف به اجرای آن بود، لیکن دادستانها مجاز نبودند تحقیقات مقدماتی را که از سوی بازپرس آغاز شده بود متوقف کنند. بازپرس از استقلال قضایی لازم چه در انتخاب نوع اقدام تحقیقی و چه در پایان تحقیقات برخوردار بود و در صدور

قرارهای نهایی و حتی برخی قرارهای اعدادی، مانند بازداشت موقت، تکلیفی به اطاعت از نقطه نظرهای دادستان نداشت و در صورت بروز اختلاف نظر بین آنان حل اختلاف در اغلب موارد برعهده محکمه نهاده می‌شد. به عبارت دیگر، در آیین دادرسی سابق، نظام تعقیب، تحقیق و رسیدگی تا حد زیادی از یکدیگر منفک و مستقل بودند و دادستان و بازپرس که به ترتیب، امر تعقیب و تحقیق را برعهده داشتند، مجاز به رسیدگی به اتهام به عنوان قاضی دادگاه نبودند.

با لازم الاجرا شدن قانون دادگاههای عمومی و انقلاب (۱۳۷۳) متأسفانه تفکیک مقام تعقیب (دادستان) از نهاد تحقیق (بازپرس) و مقام رسیدگی کننده (دادگاه) از بین رفت و نه تنها امر تحقیق و رسیدگی بلکه در مواردی هر سه امر مهم تعقیب، تحقیق و رسیدگی از اختیارات مقام قضایی واحد تلقی شد و قضات تحقیق که جانشین بازپرسان گردیدند جایگاهی بین ضابطان دادگستری و بازپرسان را به خود اختصاص دادند.

قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری نیز که از آبان ۱۳۷۸ ضرورت اجرایی یافت، در مرحله تحقیقات مقدماتی که می‌تواند توسط رئیس دادگاه، قاضی تحقیق و یا ضابطان دادگستری صورت پذیرد، تحدیدات جدیدی را برای حقوق و آزادیهای متهم به وجود آورده است که وجود تضییقاتی در ارتباط با حضور و کیل مدافع متهم و افزایش موارد بازداشت اجباری از آن جمله‌اند! معضلات ناشی از نادیده گرفتن اصول حاکم بر یک دادرسی منصفانه سبب شده است که طرفداران بسیار اندک قانون دادگاههای عمومی و انقلاب به توجیه آن، با تمسک به اصول دادرسی اسلامی پردازند و حال آنکه بر اهل نظر و حقوقدانان آگاه و آشنا به نظام دادرسی اسلامی پوشیده نیست که سیستم دادرسی در اسلام بر مبنای روش اتهامی و نه تفتیشی استوار است که تحصیل دلیل در جلسه علنی دادگاه از جمله ویژگیهای بارز آن محسوب می‌شود.

جلد دوم آیین دادرسی کیفری در دو دفتر تنظیم گردیده است. دفتر نخست با عنوان تحقیقات مقدماتی مشتمل بر پنج فصل است که در آن، طی مباحث و گفتارهای متعدد، مقررات حاکم بر تحقیقات پیش از محاکمه با توجه به قانون آیین

دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری که از ۱۳۷۸/۸/۴ قدرت اجرایی یافته، بررسی شده است. دیدگاه حاکم بر تدوین این دفتر، علاوه بر ارائه و تحلیل آنچه وجود دارد، اشاره به اصول و قواعدی است که باید به منظور انجام دادن تحقیقات مقدماتی به گونه‌ای بی طرفانه و با رعایت «تساوی سلاحها» بین اصحاب دعوا، وجود داشته باشد؛ بنابراین در بسیاری از مباحث، مطالعه‌ای تطبیقی، به ویژه با مراجعه به حقوق فرانسه و برخی اسناد بین‌المللی، صورت پذیرفته است.

در دفتر دوم به کلیات ناظر به ادله اثبات دعوی کیفری می‌پردازیم. نظر به اینکه در مرحله تحقیقات مقدماتی تحصیل دلایل ارتکاب جرم و انتساب بزه به متهم مد نظر است و در این مرحله نیز متهم باید از آثار اصل براءت بهره‌مند شود، بررسی اصول کلی حاکم بر ادله اثبات کیفری ضروری تشخیص داده شد و بررسی تفصیلی ادله اثبات دعوی کیفری به مجلدهای بعدی موکول شد. این دفتر مشتمل بر چهار فصل است که طی آن علاوه بر ادله معتبر در امور کیفری، روشهای قانونی تحصیل دلیل و ارزش اثباتی آنها مورد بحث قرار گرفته و در این زمینه بیشتر به حقوق انگلیس، امریکا و کانادا که در آنها روشهای اتهامی مرسوم است، اشاره شده است. امید است این مجلد، خوانندگان به ویژه دانشجویان حقوق قضایی را در راه آشنایی با ضوابط ناظر بر اجرای «عدالت قضایی» یاری بخشد چه، همان گونه که گفته‌اند عدالت آن نیست که مدعی اجرای آن باشیم، عدالت آن است که اجرای آن دیده و احساس شود.

در پایان لازم می‌دانم از مسئولان سازمان «سمت» که مشوق اساتیدی هستند که مایل اند آثار آنان به قیمت مناسب در اختیار دانشجویان عزیز قرار گیرد و نیز از خانمها عادلہ مشایخی، ویراستار اثر و فاطمه محمدی که در بازخوانی این اثر صمیمانه کوشیده‌اند سپاسگزاری نمایم.

محمد آشوری

بهار ۱۳۷۹